

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO NIEWPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

1. Nazwa

**HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY
WSI KSIĄŻNICA**

2. Czas powstania

XIII/IV w.

3. Miejscowość

KSIĄŻNICA

9. Materiały graficzne

4. Adres (ulica, nr posesji)

5. Przynależność administracyjna

województwo: **DOLNOŚLĄSKIE**

powiat: **DZIERŻONIOWSKI**

gmina: **DZIERŻONIÓW**

6. Współrzędne geograficzne

50°48'38"N 16°36'41"E

7. Użytkowanie obecne

MIESZKALNE

ROLNICZE

8. Stan zachowania

5

10. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie

NAZWY: Pfaffendorf (1388 r.), Pfaffendorff (1667 r.), Pfaffendorf (do 1945 r.), Książnica Śląska (do 1945 r.), Książnica (1947 r.)

HISTORIA:

Miejscowość Książnica powstać miała w 1282 r. z inicjatywy księcia świdnickiego Bolka. Wios została założona na prawie niemieckim i została podarowana (a w zasadzie jej część) parafii w Kielczynie. Oprócz tego na terenie Książnicy funkcjonować miała osoba posiadłość rycerska. W związku z tym, przez kolejne stulecia, Książnica funkcjonowała jako dwa osobne majątki, a taki stan utrzymywał się jeszcze w XVIII w. W 1785 r. w części należącej do rodziny von Dresky, zamieszkiwało 169 osób, w tym 2 kmieci, 17 zagrodników i 7 chatupników. Druga część wsi, była zaś w dalszym ciągu własnością parafii w Kielczynie. W 1801 r. powstała tu szkoła ewangelicka. W 1830 r. Książnica była jeszcze bardziej rozdrobniona pod względem własnościowym, gdyż składała się z czterech części. Pierwsza część, należąca do pana von Dresky, liczyła 326 mieszkańców, w tym 82 katolików. Znajdował się tu dwór z dużym sadem, dwa folwarki, młyn wodny oraz cegielnia. Druga i trzecia część wsi, należąca hrabiemu von Golza, liczyła jedynie 28 domów oraz 144 mieszkańców. Czwarta część Książnicy, stanowiła własność probostwa z Kielczynie i liczyła 41 domostw oraz 250 mieszkańców. Pomimo wcześniejszego rozdrobnienia na mniejsze części i majątki, analiza materiału kartograficznego z lat 30. XX w. pozwala stwierdzić, że do 1945 r. Książnica pozostawała wsią w typie ulicówki z regularną zabudową. Również dziś miejscowość posiada dobrze czytelny historyczny układ ruralistyczny, w którego centrum znajdują się zabudowania dworskie (XVIII/XIX w.) z folwarkiem. Zachowana zabudowa mieszkalno-gospodarcza reprezentuje w większości okazałe budynki na planie czworoboku, powstałe w II połowie XIX i na pocz. XX w. Od lat 90. XX w. na terenie Książnicy powstaje nowa zabudowa mieszkalna, lokalizowana jednak głównie poza wsią, lub na terenach dawnych zagonów gospodarczych.

Istniejące zagrożenia, postulaty konserwatorskie, źródła i literatura – załącznik do karty ewidencyjnej nr 1.

11. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

12. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

12 czerwca 2023 r.

mgr Jędrzej Musiał

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 1

1. Miejscowość	KSIAŻNICA	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	DZIERŻONIÓW	HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI KSIAŻNICA	ISTNIEJĄCE ZAGROŻENIA POSTULATY KONSERWATORSKIE ŹRÓDŁA I LITERATURA
3. Powiat	DZIERŻONIOWSKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		

ISTNIEJĄCE ZAGROŻENIA:

- przekształcenia istniejącego układu ruralistycznego wynikające z dużego rozwoju zabudowy usługowej i mieszkaniowej oraz infrastruktury użytkowej;
- modernizacja istniejącej, historycznej zabudowy z wykorzystaniem materiałów i rozwiązań ahistorycznych;
- brak działań zmierzających do zachowania historycznych budynków gospodarczych i ich rozbiórki.

POSTULATY KONSERWATORSKIE:

- zachowanie charakterystycznych cech układu ruralistycznego, objętego ochroną konserwatorską;
- w przypadku nowych inwestycji zachowanie cech typowych architektury regionalnej, tj. bryły, formy elewacji i kształtów dachów, materiałów wykończeniowych;
- modernizacja istniejącej zabudowy mieszkalno-gospodarczej z poszanowaniem substancji zabytkowej, bryły i formy;
- lokowanie nowej zabudowy mieszkalnej w linii zabudowy historycznej;
- zachowanie granic historycznych podziałów przestrzennych i użytkowych;
- eliminacja elementów ahistorycznych, powstałych po 1945 r. niewpisujących się w historyczny układ ruralistyczny;
- lokowanie nowych obiektów handlowych i usługowych możliwie poza granicami układu ruralistycznego.

ŹRÓDŁA I LITERATURA:

- Knie J., *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuß. Provinz Schlesien, Breslau 1830.*
- Knie J., *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuß. Provinz Schlesien, 1845.*
- *Słownik geografii turystycznej Sudetów, T. 20, Masyw Ślęży, Równina Świdnicka, Kotlina Dzierżoniowska, red. M. Staffa, Wrocław 2005.*
- Zimmermann F. A., *Beiträge zur Beschreibung von Schlesien, Bd. 5, Brieg 1785.*

Kartografia

- *Messfischblatt Weizenrodau 3014 [Neue Nr 5165], 1932 r.*

Opracowanie załącznika:
(data i podpis)

12 czerwca 2023 r.

mgr Jędrzej Musiał

